

Nutidig jægerstenaldermand laver forsøg med nældefibre i [Sagnlandet Lejre](#), (tidligere "Historisk-Arkæologisk Forsøgscenter")

Nælde-ælde

Tekst og foto: Bjørn Petersen

Nældefibre (fra *Urtica*-arter) må have meget længere rødder i forhistorien end uld.¹⁾

Der skal ikke meget opfindsomhed til at nulre nogle tørre nælde-strå²⁾, i en snæver vending, hvis man har brug for noget at vikle om et eller andet. Og faktisk virker det rigtig udmærket at lade naturen selv nedbryde de stoffer, som de fine stærke nældefibre er indlejret i: Vinter-rødning³⁾, hvor naturlige processer i de døde vinterstandere helt spontant nedbryder dem i de stående strå gennem vinteren.

Man kan også udelade rødningen og med meget håndarbejde få små kvantiteter i beskeden kvalitet af friske grønne nælder.

Den danskfødte skotte Birte Ford har arbejdet en del med nældefibre og blandt andet udgivet den meget interessante og oplysende bog "Yarn from Wild Nettles: A Practical Guide", hvor det fremgår at efter hendes erfaringer er vinter-rødning den mest effektive hobby-metode. Kvaliteten kommer ikke helt på højde med de andre metoder, men besvær, stank og svineri er langt mindre. Selvom det støver rigtig meget når fibrene frigøres fra smulderet.

Eller man kan rødne i koldt eller lunkent vand; fx i en fladvandet solbeskinnet dam (men helst med en vis vandudskiftning). Det varme går selvfølgelig

Noter:

- 1) Men nælder (*Urtica* spp.) er selvfølgelig slet ikke de eneste "oprindelige" fiberplanter. I menneskedens historie har man grebet alt muligt, der kunne bruges. Og i verden findes der jo masser.
- 2) eller andre planter. Der findes i verden adskillige arter af planter med udvindelige fibre. Nælderne er bare én slægt.
- 3) Rødning er det danske ord for dét man gør med friske stængler af hør (og nælder) som

hurtigst, men under alle omstændigheder skal stråene tørre og lagres (mindst 1/2 år skriver Birte) inden videre bearbejdning (opvarmning (!) og brydning, hvor stråene knuses (og de hårde uflexible dele drysser af og støver).

Der arbejdes seriøst med nælder mange steder - og er blevet det gennem historien. Under den store krig 1939-45 blev der i Tyskland lavet et stort systematisk arbejde med forskellige sorter mm. I Hamborg havde man hele 27 kloner i forsøgsdyrkning, og høstede frø. Der findes en hel "nælde-bibel" fra dengang.

I nyere tid har EU haft gang i noget forskning. Resultaterne fra Firenze var bedst - og dér har man da også lange traditioner og nogle gode sorter / underarter i dyrkning. Efter sigende var der interesse for at genoptage europæisk tekstilproduktion med nælder i stor stil. Hvis det ikke er blevet til noget endnu, er det nok fordi det strandede på andre led i forarbejdningskæden. Og det evindelige problem at man beskatter arbejdstid mere end resurseforbrug.

Fra østen importeres i et vist omfang de orientalske nælde-fibre ramie. Læs evt om dem her på den meget interessante (men desværre nu ret passive) hjemmeside [Tekstil Biologi](#).

Billeder hentet fra Birgit Bonefelds netsted [Tekstil Biologi](#)

forberedelse til at arbejde med fibre: De lægges evt i vand; evt på græs, hvor det er dug og regn, som sørger for det vand, der er nødvendigt for mikroorganismernes arbejde med at nedbryde lignin og andet uønsket stof, så de fleksible, spinde-egnede cellulosefibre bliver tilgængelige. Visse vandhuller og vandløb har i perioder været så forgiftede af råddenskab pga stor rødnings-aktivitet, at der er blevet udstedt forbud mod det.

Ved vinter-rødning sparer man dét, men vinterstanderne kan nemt blive ødelagt hvis ikke vejret arter sig.

Det kunne i vor tid med "*grøn omstilling*" være interessant at lave et større forskningssamarbejde i Norden med spindere, vævere, designere, producenter mv om at genskabe lokal bæredygtig tekstilproduktion med mindre resursekrævende fiberplanter end bomuld. At en produktion istedet er arbejdskrævende burde ikke være noget problem overhovedet. Det er bare et spørgsmål om entreprenans, vanetænkning og privilegie-afkald. (*Held og lykke med dét!*) Og der er heldigvis mange forsøg og initiativer i lille skala i gang. Nordisk Råd kunne med fordel gå ind i dét felt.

(Det gælder også for produktion af hamp og hør. I Eurpa er det stort set ophørt. Hamp kommer efter sigende nu om dage fra Kina, hvis det overhovedet kommer. Og efterhånden som kinesisk produktion udvikler sig, bl a mere i retning af selvforsyning med animalske fødevarer, vil det blive endnu sværere / dyrere at få fat i.)

Nældefibre behøver ikke kun erstatte bomuld mv. Det kan også bruges som tilslag fx for at forstærke bomuldens slidstyrke og for at drøje på hørren, som er blevet dyrere og dyrere.

Dyrkning af nælder kræver mindre indsats af arbejde og hjælpestoffer end

Eksempler på små nældearbejder af Birte Ford

især hør. Nælder er gode til at udnytte nitrat, som i Danmark og andre landbrugsdominerede landskaber er et overskudsproblem på naturarealer og randzoner mm. Høst og forarbejdning af nælder fra overgødskede områder fx moser og småskove i landbrugslandet kunne være en hjælp til det trængte biomangfold. Det kunne være et emne for *store fonde* at lave forsøgsarbejde med - i "den grønne omstilling"s navn.

Også dén ide kan dog nemt strande på de kunstigt forhøjede priser på arbejdskraft pga vores kultur med primært at beskatte arbejdstid istedetfor materiale(overforbrug).

Fortrængning af nældebevidsthed.

Under et utrolig hyggeligt interview nede i sejlmageriet Sejlmager Hansens Efterfølger (*se mere i artiklen i / fra Lommen 59 om sejlmageri*) fortalte Birte Ford om et besøg på et polsk folkemuseum. Der var ikke repræsenteret det mindste om netteldug, selvom egnen bugnede af mundtlige fortællinger om det. Det var somom minderne levede videre i den levende folkekultur, men ikke i den officielle. Som en slags undergrundskultur, der i modsætning til den officielle gerne ville vedkende sig de traditioner, som de ubesiddende har ført videre gennem en (overgangs-)periode, hvor importerede og syntetiske materialer var fint, mens det lokale, bundsolide som enhver havde adgang til var lidt tabuiseret. Ligesom genbrug også har været det i vor egen aller-næst-nyeste tid.

Eller / og måske skal det tvært imod ses i lyset af at netteldug faktisk har været meget fint med sin arbejdskrævende fremstilling (og måske har nælder ligefrem været svære at skaffe i nitratfattige tider). Måske så fint at det ligesom forskellige andre tekstiler har været forbeholdt de højere klasser; måske ligefrem forbudt for almuen (med silke er dét jo velkendt). Har de alligevel selv som hjemmesyssel lavet lidt netteldug til eget brug? Har det måske skullet holdes hemmeligt?

Der er ihvertfald noget mærkeligt flertydigt ved det med netteldug. På den ene side forekommer det meget ukendt og lidt mystisk; på den anden side viser det sig, når man kigger lidt nærmere efter, at have været meget mere brugt end man almindeligvis hører og ser.

Æventyr Her i Danmark har nok kun de mest tekstilhistorisk interesserede i vor tid hørt andet om netteldug end at det var noget som kongedatteren **Elisa** i **H. C. Andersens eventyr "De Vilde Svaner"** fra 1838 fremstillede og syede skjorter af til at udfri sine 11 brødre af trolddom. Og det fremstår som noget helt ekstraordinært eventyrligt; altså ikke noget der faktisk har fundet sted og været normalt i vor virkelighed udenfor eventyrene. - Både når feen Fata Morgana i en drøm forklarer om det, og senere i den gysende beskrivelse fra kirkegården.

"Dine brødre kan frelses!" sagde hun, "men har du mod og udholdenhed. Vel er havet blødere end dine fine hænder, og omformer dog de hårde stene, men det føler ikke den smerte, dine fingre ville føle; det har intet hjerte, lider ikke den angst og kval, du må udholde. Ser du denne brændenælde, jeg holder i min hånd! af denne slags vokser mange rundt om hulen, hvor du sover; kun de der, og de, som skyder frem på kirkegårdens grave, er brugelige, mærk dig det; dem må du plukke, skønt de vil brænde din hud i vabler; bryd nældeerne med dine fødder, da får du hør; med den skal du sno og binde elve panserskjorter, med lange ærmer, kast disse over de elve vilde svaner, så er trolddommen løst. Men husk vel på, at fra det øjeblik, du begynder dette arbejde, og lige til det er fuldendt, om der endog går år imellem, må du ikke tale; det første ord, du siger, går som en dræbende dolk i dine brødres hjerte; ved din tunge hænger deres liv. Mærk dig alt dette!"

(.....)

"Oh, hvad er smerten i mine fingre, mod den kval mit hjerte lider!" tænkte hun, "jeg må vove det! Vorherre vil ikke slå hånden af mig!" med en hjerteangst, som var det en ond gerning hun havde for, listede hun sig, i den måneklare nat, ned i haven, gik gennem de lange alleer, ud på de ensomme gader, hen til kirkegården. Der så hun på en af de bredeste ligstene sad en kreds lamier, hæslege hekse, de tog deres pjalter af, som om de ville bade sig, og så gravede de med de lange magre fingre ned i de friske grave, tog ligene frem og åd deres kød. Elisa måtte dem tæt forbi, og de fæstede deres onde øjne på hende, men hun læste sin bøn, samlede de brændende nælde, og bar dem hjem til slottet."

Det forekommer jo ikke sandsynligt at man som en standard har udført et arbejde, med så utåleligt et arbejdsmiljø. Så for vor tids æventyrlæsere og tilhørere er det generelt helt ukendt og usandsynligt, at der har været lavet masser af netteldug gennem tiden.

Men det har der: I en tid, hvor jagttagelser og gætterier er blevet suppleret med nærmere undersøgelser, har det vist sig at mange af de tekstil-rester, der ligger registreret i museerne som hør, faktisk er nælde.

Et måske lidt søgt apropos: Feen nævner at kun nældeerne rundt om hulen og "de, som skyder frem på kirkegårdens grave" er brugelige. I virkelighedens verden er der også tommelfingerregler om hvilke voksesteder, der giver egnede fibre. Det er ikke lige netop grave, der plejer at nævnes, men bl a noget med næring, fugt, læ og skygge mm (se også den meget oplysende og inspirerende artikel i Lommen 59 **Tekstilproduktion av stornesle - historisk og i nåtid**).

Elisas bryllup tegnet af Vilhelm Pedersen.

Bemærk svanevingen som skyldes at Elisa blev afbrudt og ikke nåede det sidste ærme.

Men i 1800-tallets nitratfattige miljø var brændenælder slet ikke allestedsnærværende ligesom i vor tids overgødskede danske svineproduktionsland.

Nælden er stadig kendt som nitratplante, der især bliver livskraftig på jord med højt nitratindhold. "Hvor der har været udgydt uskyldigt blod", som en gammel talemåde sagde. Eller hvor det er bekvemt at forrette nødtørft, som man stadig kan se. Så måske har den ligefrem været decideret sjælden, især i god fiberrig og langstænglet kvalitet, i datidens hårdt udnyttede næringsfattige landskaber, hvor nitrat ikke gerne måtte gå til spilde. .

Ganske interessant, er det i forlægget til H. C. Andersens version, Mathias Winters "De 11 svaner" fra 1823 ikke nælder, men tidsler, kongedatteren skal udvinde fibre af (*mon man kan det - med godt resultat? Deres frøuld har været brugt, men også stænglerne? Måske...*).

Er det måske fordi det i den folkelige tradition, som Winters version er optegnet fra, ville virke dumt med netteldug, som man jo udmærket vidste hvordan man arbejdede med uden at brænde sig? Mens Andersen skrev for et "dannet" publikum i 1800-tallet, med et mere distanceret forhold til netteldug som praktisk arbejde? Tjah.....

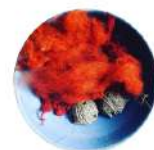
(Forresten nævnte Andersen også netteldug og tidsler 32 år senere - i "Hvad tidslen oplevede" fra 1870. "Man er tidt af saa fornem Familie, at man ikke tør vide det", sagde Nælden. Den havde ligesom en Anelse om, at den kunde blive til Netteldug, blev den rigtigt behandlet.").

Der går en underliggende lidt flertydig trend (sv: varp) i folkekulturen om netteldug. På den ene side regnet for særlig fint; på den anden som lidt fordægtigt.

Birte Ford fortalte også, både om en artikel i et norsk søndagsblad fra 1930-erne om en pige som var vokset op i Rusland og fortalte at en kammerats bedstemor stampede nælder med fødderne i et badekar - til pigens bryllupskjole. og som et nutidigt apropos: om den flotte film **The Nettle Dress** fra 2023, som har vakt store følelser i Storbritannien. Den handler om en tekstilhåndværker, der gennem skabelse af en bryllupskjole -fra skov til kirke- til sin datter forvinder sin sorg over

Textile artist, Allan Brown, strips a nettle stalk for fibres. Image from The Nettle Dress

hedgerow.couture [Følg](#) [Besked](#) [+](#) [...](#)

582 opslag 9.628 følgere 2.264 fulgte

Allan Brown
Produkt/tjeneste
Hedgerow Couture
Maker of the Nettle Dress
Ethical & Sustainable Textiles
hedgerowcouture@gmail.com
linktr.ee/nettledressfilm?fbclid=PAAaZU-mQ5n5n9gDMJs0Qh8gQ_6FmzO92OWfGnvyb50ixlpsv

Lidt af PR'en for The Nettle Dress - og for nælde- (og andet) jordnært tekstilhåndværk; fx fibre af burre (*Arcticum spp.*) og brombær (*Rubus spp.*). Der findes enormt meget mere. En hel subkultur.

hustruens død. Både naturnært, hudnært og nært på aktuelle problematikker om vor omgang med både klodens materielle og vore egne mentale resurser.

(Hvis man slår filmen op i internettet og ser traileren, foreslår Youtube straks en del andre videoer om nælder - som viser at der (stadig? igen?) er en levende folkelig interesse for netteldug.)

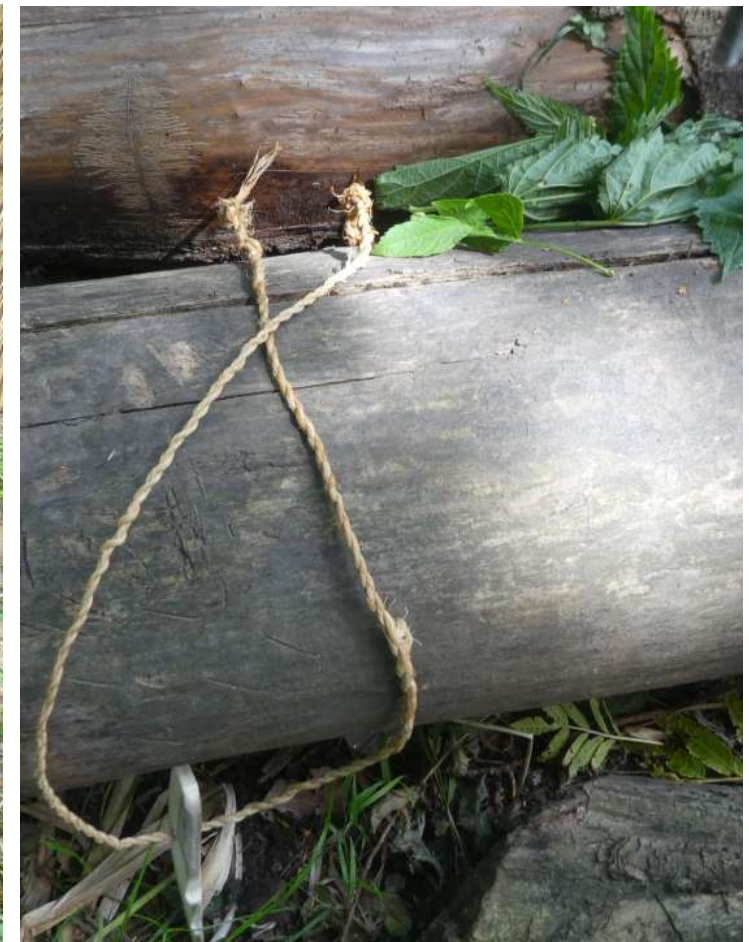
Som det fremgår af artiklen ***Tekstilproduktion av stornesle - historisk og i nåtid*** i Lommen 59 og ikke mindst nettstedet

www.nesle.no, har også dens forfattere Aud Harstad Bakken og Fride Kramer Riseng (og mange andre i Norden) interesseret sig for nælder og netteldug.

Så der er nok en nælderenaissance på vej.

*Nutidig jægerstenaldermand laver forsøg med at banke de lækre nældefibre ud af stænglerne for at fjerne de hårde bestanddele.
Sagnlandet Lejre, (tidligere "Historisk-Arkæologisk Forsøgscenter")*

Ifølge jægerstenaldermanden er sådan tynd e nældestreng enormt stærk. Han fortalte at den kan bære 300 kg!

